

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

İşitme Engelli Öğrencilerin Dijital Okuryazarlık Becerisine İlişkin Algıları
Perceptions of Hearing-Improved Students Regarding Digital Literacy Skills

Cansu ŞAHİN KÖLEMEN

Dr. Öğr. Üyesi, Beykoz Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü
cansusahinkolemen@beykoz.edu.tr
Orcid ID: 0000-0003-2376-7899

Öz: 21. yüzyıl dijital çağ olarak ifade edilmektedir. Bu dijital çağda bireylerin sahip olması gereken bazı beceriler bulunmaktadır. Bu becerilerden biri dijital okuryazarlık becerisidir. Dijital okuryazarlık becerisi bireyin bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde öğrenmesinin yanı sıra herhangi bir probleme çözüm olan teknolojinin yasal, güvenli ve bilinçli olarak kullanabilmesi olarak ifade edilmektedir. Buradan yola çıkarak bu çalışmanın amacı işitme engelli öğrencilerin kendilerine dair dijital okuryazarlık becerisi algılarını incelemektir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu yükseköğretimde öğrenim gören 9 işitme engelli öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılara ulaşmak için kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma kapsamında verilerin toplanması sürecinde görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre dijital okuryazarlık becerisine ilişkin görüşler, bu becerinin neden kazanılması gerektiği ve aldıkları eğitimin bu beceriyi geliştirip geliştirmediği dair temalar ortaya koyulmuştur. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşitme engelli bireyler, dijital okuryazarlık becerisi, eğitim teknolojisi.

Abstract: The 21st century is referred to as the digital age. In this digital age, there are some skills that individuals should have. One of these skills is digital literacy. Digital literacy skill is expressed as an individual's ability to learn information and communication technologies effectively as well as being able to use technology legally, safely and consciously as a solution to any problem. Based on this, the aim of this study is to examine the perceptions of hearing-impaired students about their digital literacy skills. In this study, case study approach, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research consists of 9 hearing impaired students studying in higher education. Snowball sampling method was preferred to reach the participants. Within the scope of the study, an interview form was used in the data collection process. Content analysis was used to analyze the data. According to the results of the study, themes such as views on digital literacy skills, why this skill should be acquired and whether the education they received developed this skill were revealed. Suggestions were made in line with the results obtained.

Keywords: Hearing impaired individuals, digital literacy skills, education technology.

GİRİŞ

Teknolojinin farkında olma, teknolojiyi kullanma ve teknolojiden faydalanma artık çağımızın vazgeçilmezi haline gelmiştir. Günümüzde dijital araçları kullanabilme, internet ortamında aranılan bilgiye ulaşabilme, sosyal medyayı kullanabilme, sanal ortam güvenliğinin farkında olma gibi durumlar

önem kazanmıştır. Bundan dolayı dijital araçları kullanan bireylerin birçok beceriye sahip olması gerekmektedir. Bu becerilerden biri dijital okuryazarlık becerisidir. Eshet-Alkalai (2004) dijital okuryazarlık becerisini dijital hayatta var olabilme becerisi olarak ifade etmektedir. Dijital okuryazar bir birey dijital araç sayesinde istediği bilgiye erişebilen, eriştiği bilginin doğruluğunu analiz edebilen, eriştiği bilgi aracılığıyla yeni bilgiler üretebilen ve elde ettiği bilgiyi dijital araçlar sayesinde paylaşabilen bireylerdir. Buna ek olarak bireylerin dijital ortamda var olan kişisel bilgilerimize tüm kullanıcıların erişebilmesinden dolayı araçların bilinçli kullanma gerekliliğini de farkında olması anlamına gelmektedir (Doğan ve Demirkan, 2021).

21.yüzyıl becerilerine bakıldığında dijital okuryazarlık becerisi eğitim-öğretim sürecinde kazandırılması gereken beceriler arasındadır. Bundan dolayı yükseköğretim öğrencilerinin öğrenim, gündelik ve mesleki yaşantılarında yararlandıkları dijital araçları etkili bir şekilde kullanılması beklenmektedir. Sadece engeli olmayan bireylerin değil engelli bireylerin de bu beceriyi kazanması gerekmektedir. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojileri, internet sayfaları gibi araçlar evrensel tasarım ilkeleri dikkate alarak tasarlanması ön gövünde bulundurulmaktadır. Bu durumda dijital okuryazarlık becerisi, engeli olan, olmayan ya da farklı evrensel tasarım piramidinde yer alan her kullanıcı grubu için önem arz etmektedir. Bu yüzden bu çalışmada işitme engelli bireyler çalışma grubu olarak seçilmiştir. İçinde bulunduğumuz çağda işitme engelli bireylerinde dijital okuryazarlık becerisine ilişkin algıları önem arz etmektedir.

İşitme Engeli

Engellilik kavramı, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi'nde "Kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri herhangi bir eksiklik sonucu yapamama" olarak ifade edilmektedir. Engellilik yalnızca biyolojik etkenlerden etkilenen bir durum değildir. Biyolojik etkenlerle birlikte kültürel, sosyal, siyasal ya da ekonomik gibi başka etkenlerde engellilik durumunu etkilemektedir (Ekenci, 2014).

Engellilik kavramı kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenmiştir. Bunlar: (1) Ortopedik Engelli, (2) Zihinsel Engelli, (3) Konuşma Engelli, (4) İşitme Engelli ve (5) Görme Engelliliktir (Gencer, 2019). İşitme engellilik iki ya da tek kulağın kısmi veya tam işitme kaybı olan kişileri ifade etmektedir (ÖZİDA, 2009). İşitme engelli bireyler duyma organlarında yaşadıkları kayıptan dolayı gündelik yaşamlarında da problem yaşamaktadır. Fakat işitme engelli bireyler toplumsal hayata katılımlarının artması için belirli işitme cihazları kullanarak veya işaret diliyle iletişim kurmaktadır. Bir başka deyişle işitme engeli çok hafif ve çok ağır işitme kaybı olmak üzere bir spektrumda ele alınmaktadır. Spektrumun çok hafif, hafif ve orta gibi kısmen duyma becerisine sahip kişiler çeşitli işitme aparatları ya da özel eğitimlerle hayata devam edebilmektedir. Fakat ileri seviyede duyma kaybı olan insanlar da ise sözlü iletişim yerine işaret dili, görsel kartlar gibi alternatif seçeneklerle iletişim kurulabilmektedir (Karasu ve Uzuner, 2018).

İşitme engelinin derecesine göre sınıflandırılması şu şekilde yapılmaktadır: (1) Normal işitme (10-15 Db), (2) Minimal veya hafif İşitme kaybı (16-25 dB HL), (3) Hafif Derecede İşitme Kaybı (26-40 dBHL), (4) Orta Dereceli İşitme Kaybı (41-55 dB HL), (5) Orta İleri Dereceli İşitme Kaybı (56-70 dB HL), (6) İleri Dereceli İşitme Kaybı (71-90 dB HL), (7) Çok İleri Dereceli İşitme Kaybı (91-üzeri dB HL)'dır (Cole ve Flexer 2007).

• Normal işitme (10-15 Db): Gündelik ya da eğitim hayatında işitme açısından herhangi bir desteğe ihtiyaç duymayan bireyleri oluşturmaktadır.

• Hafif İşitme kaybı (16-25 dB HL): Hafif işitme kaybı olan bireyler çevresinden gelen sesleri ayırt edemezler. Hızlı konuşma süreçlerinde geçen kelimeleri anlayamazlar. Pasif öğrenme süreçlerini tercih ederler. Uzaktan gelen sesleri anlayamazlar.

• Orta Dereceli İşitme Kaybı (41-55 dB HL): Orta dereceli işitme kaybı bireyler iletişim kurduğu kişiyi yakın mesafeden ne konuştuğunu anlayabilir ama yine de işitme cihazına gereksinim duymaktadırlar. Sınıf ortamında aktarılan bilgilerin %50'den fazlasını anlayabilirler. Çevresini tam anlamıyla anlayamamasından dolayı bireylerde davranış bozuklukları görülebilmektedir. Buna ek olarak iletişim ve sosyal becerilerinde sorunlar yaşanabilir.

• Orta İleri Dereceli İşitme Kaybı (56-70 dB HL): İletişim sürecinde işitmenin gerçekleşmesi için yardımcı araçlar kullanılabilir. Bazı kelimeleri telaffuz edilirken sorunlar yaşayabilirler. İşitme kaybı düzeyinden dolayı bu bireylerin sosyal becerileri yeterli değildir.

• İleri Dereceli İşitme Kaybı (71-90 dB HL): Çoğu sesi duyamazlar. İşitme için yardımcı araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Dil gelişimi gecikmektedir. Bununla birlikte eğer işitme kaybı iki yaşından daha erken gelişmiş ise konuşma becerisi gelişmemektedir.

• Çok İleri Dereceli İşitme Kaybı (91-üzeri dB HL): Çok ileri dereceli işitme kaybı olan bireyler sağır olarak ifade edilmektedir. Hiçbir sesi duyamazlar ve konuşma becerileri gelişmemiştir.

İşitme engelli bireyler de konuşma becerilerinin bir kısmı veya tamamı yitirilmiş halde olabilmektedir (Belgin ve Dalgıç,1996). Bundan dolayı işitme engelli bireyler duygu ve düşüncelerini ifade etmekte zorluk yaşamaktadırlar. Buna ek olarak eğitim öğretim hayatı ve gündelik yaşantısı da etkilenmektedir (Mengi, 2019). Fakat bireyin işitme kaybının olması yaşadığı zorlukların yanı sıra tamamen teknolojiden uzak olması anlamına gelmemektedir (Michalek ve ark. 2017). İşitme engelli bireylerin öğrenim veya gündelik hayatlarında sahip olması gereken becerileri geliştirebilmeleri gerekmektedir. Bu becerilerden bir tanesi de dijital okuryazarlık becerisidir. Dijital okuryazarlık becerisine sahip olan işitme engelli bireylerin birçok açıdan hayatı kolaylaşmaktadır.

Dijital Okuryazarlık Becerisi

İnternet çağında dijital araçları kullanabilme, internet aracılığıyla bilgiye erişebilme, sosyal platformları kullanabilme ve sanal oyunlara hâkim olma gibi yetkinliklere bireylerin sahip olması gerekmektedir. Gilster (1997)'e göre dijital okuryazarlık, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla servis edilen bilgiyi farklı şekillerde anlama ve kullanma becerisi olduğu söylenebilir. Dijital okuryazarlık genel olarak "dijital çağda hayatta kalma becerisi" olarak ifade edilmektedir (Esher-Alkalai, 2004). Dijital okuryazarlık becerisine sahip bireyler dijital araçlar yoluyla bilgiye erişebilen, eriştiği bilgiyi analiz edebilen, yeni bilgiler üretebilen ve bu bilgileri başka kişilerle paylaşabilen kişilerdir (Doğan, 2021). Martin (2005)'e göre dijital okuryazarlık, dijital çağda gereksinim olan kaynakları tespit etmek, onlara erişmek, kaynakları yönetmek ve sentezleyebilmek, değerlendirmek, yeni oluşan bilgiyi yapılandırmak şeklinde ifade edilmektedir. Martin (2008)'de ise dijital okuryazarlık becerisi ile sadece bilgiye erişim becerisi kazanılmamakla birlikte edinilen bilgileri hayatın içinde kullanma, bu bilgilere eleştirel olarak bakabilme becerisi de kazandırmaktadır. Böylece dijital okuryazarlık kavramının bilişsel bir etkinlik olduğunu söylemek mümkündür. Tüm bu tanımlardan yola çıkıldığında dijital okuryazarlık tanımlarının ortak noktası dijital araçları kullanabilme yetkinliğine sahip olmaktır. Ayrıca bilgilerin, dijital okuryazar tarafından sentezlenmekte, yeni düşüncelerin ortaya çıkmasına temel hazırlanmaktadır.

Wan Ng (2012)'e göre dijital okuryazarlık üç boyuttan meydana gelmektedir. Bunlar; (1) bilişsel, (2) teknik ve (3) sosyal-duygusal boyuttur. Teknik becerilere sahip olunması, dijital okuryazar olmanın teknik boyutudur. Bilişsel boyut, araştırma sürecindeki eleştirel düşünme becerisidir. Ayrıca bu boyut bireyin yasal ve ahlaki konulara dair bilgi sahibi olmasını gerekli kılmaktadır. Sosyal duygusal boyut ise bireylerin sanal ortamlarda uygun ve saygılı biçimde iletişim dili kullanma, mahremiyete ve kişisel güvenliği koruma, kişisel bilgileri paylaşırken dikkatli davranma, tehlikelerin farkında olma gibi becerileri kapsamaktadır.

Dijital okuryazarlığın tüm boyutları göz önünde bulundurularak bu çalışmanın amacı işitme engelli öğrencilerin kendilerine dair dijital okuryazarlık becerisi algılarını incelemektir. Belirlenen amaç doğrultusunda çalışmanın alt problemleri olan aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

- Dijital okuryazarlık becerisi kavramı nedir?
- Bireyler dijital okuryazarlık becerisine neden sahip olmalıdır?
- Eğitim-öğretim sürecinde alınmış olunan eğitimlerin dijital okuryazar becerisine katkısı nedir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışma için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; ele alınan soruna ilişkin eleştirel, yorumlayıcı ve sorunun doğal ortamındaki halini anlamayı amaçlayan bir yöntemdir (Guba ve Lincoln, 1994). Çalışmanın amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden biri olarak durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması bilimsel sorulara cevap bulabilmek adına ayırt edici bir desendir. Durum çalışmasında niçin ve nasıl soruları ön plana çıkmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012).

Bu çalışmalarda amaç belli bir sorunu detaylıca anlamak için belirlenen durumu anlamaktan geçmektedir. Durum çalışmasının çeşitlerinden biri içsel durum çalışmasıdır bu çalışmada içsel durum tercih edilmiştir. İçsel durum çalışması bir konu hakkında bir kişiden veya gruptan derinlemesine bilgi toplamayı hedeflemektedir (Creswell, 2003). Çünkü belli bir grup olarak seçilen yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık algıları için tür olarak içsel durum çalışması seçilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli olan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma için örneklem belirlenirken ise kartopu yöntemi seçilmiştir. Çünkü bu yöntemde araştırmacı bir katılımcıya erişilmesinin ardından o katılımcının çevresinde çalışmaya katılmak isteyen bireylerle ulaşmasıyla süreç devam etmektedir (Kılıç, 2013). Katılımcılara ait demografik veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. İşitme engelli bireylere ilişkin demografik bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Sınıf	İşitme Engeli Düzeyi
K1	Erkek	18	Ön lisans	1	Hafif işitme kaybı
K2	Erkek	20	Lisans	2	Hafif işitme kaybı
K3	Kadın	21	Ön lisans	2	Orta Dereceli İşitme Kaybı
K4	Erkek	18	Ön lisans	1	Orta Dereceli İşitme Kaybı
K5	Kadın	24	Lisans	4	Hafif işitme kaybı
K6	Kadın	20	Lisans	2	Hafif işitme kaybı
K7	Erkek	22	Ön lisans	2	Orta İleri Dereceli İşitme Kaybı
K8	Erkek	18	Lisans	1	Hafif işitme kaybı
K9	Kadın	19	Ön lisans	1	Hafif işitme kaybı

Katılımcı işitme engelli bireylerin demografik özelliklerine bakıldığında toplamda dokuz kişi ile görüşme sağlanmıştır. Bu katılımcıların %55,5 erkek, %44,4'ü kadından oluşmaktadır. 18-24 yaş grubu arasında katılımcılar yer almaktadır. Hedef kitle yükseköğretim öğrencilerinden oluşmasından dolayı ön lisans ve lisans öğrencileri çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan bireylerin işitme engel düzeyleri genellikle hafif işitme kaybından oluşmaktadır. Buna ek olarak orta dereceli ve orta ileri dereceli işitme kaybı olan bireylerde çalışmada yer almaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, araştırma sonuçları veri toplama araçlarından olan yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile elde edilmiştir. Mülakat, nitel araştırmada yöntemlerinden en çok tercih edilen veri toplama aracıdır. Mülakat yöntemini tercih eden araştırmacı, katılımcıların beden dilinden ve sorular verdiği cevaplardan yorumlar yapmaktadır. Burada en önemli nokta görüşmelerde katılımcıların hangi yetkinliklere sahip olduğunu bulmak değil, katılımcıların gözünden olayları sınıflandırmaktadır (Türnüklü, 2000). Bu çalışma için mülakatta kullanılan görüşme soruları hazırlanmadan önce alanla ilgili çalışmalar incelenerek sorular ortaya koyulmuştur. Görüşme soruları literatür taraması sonrasında araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme soruları için Türk dili öğretmeni ve eğitim teknolojileri uzmanından görüşleri alınarak sorular son halini almıştır. Görüşme formu, demografik bilgilerden ve üç görüşme sorusundan oluşmaktadır.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

Veri toplama ortaya koyulan araştırma sorusuna cevap bulabilmek için katılımcılardan bilgi toplama faaliyetidir (Creswell, 2003). Bu doğrultuda bu çalışma için katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonrası veri analizi yapılmıştır. Veri toplama ve veri analizi süreci her zaman iç içedir (Merriam, 2013). Veri analizi sürecinde verilerin transkriptte edilmesi, kodların temaları oluşturması ve tablolar halinde sunulması yer almaktadır. Bu çalışmada veri analizi sürecinde veri analizi sarmalı aşamalarından yararlanılmıştır (Creswell, 2003).

Veriler katılımcılardan online görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Görüşme süresi ortalama 10-15 dakika arası sürmüştür. Veriler bütünsel halde transkript edilerek birkaç defa okunarak, anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Ardından veriyi tanımlama, sınıflandırma ve yorumlama işlemlerine geçilmiştir. Araştırma tarafından araştırma problemine ilişkin yanıt oluşturmayan gereksiz veriler ayıklanmıştır. Analiz için içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizi, transkriptte yer alan verileri ölçmek için sistematik, yansız ve sayısal bir şekilde yapılan analiz olarak ifade edilmektedir (Wimmer ve Dominick, 2000) Okunan verilerde benzer özellik taşıyan, anlamsal açıdan aynı şeyi ifade eden cümleler kod ve tema oluşturularak verilerle tablolar da gösterilmiştir. Temalara ilişkin örnek görüş alıntılarına yer verilmiştir. Veri analizi sonrası katılımcı görüşlerine yer verilirken katılımcı isimleri saklı tutulmuştur. Katılımcılar "K1, K2, K3, K4, K5..." şeklinde kodlanmıştır.

BULGULAR

Yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin dijital okuryazarlık algılarının belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada elde edilen veriler alt problemler doğrultusunda tablolaştırılarak sunulmuştur.

Araştırmanın birinci alt araştırma sorusu "Dijital okuryazarlık becerisi kavramı nedir?" sorusudur. Yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tema ve kodlar ortaya çıkmıştır. Bu veriler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin "dijital okuryazarlık" kavramına ilişkin görüşleri

Tema	Kodlar	Katılımcılar
Dijital Okuryazarlık Becerisi	Teknoloji	K1, K2, K5, K7, K8, K9
	İnternette bilgiye ulaşma	K2, K3, K7, K9
	Teknolojik araçları kullanma	K1, K5, K7, K8, K9
	İletişim Teknolojisi	K4, K6, K7

Tablo 2 incelendiğinde dijital okuryazarlık temasına ilişkin teknoloji, internette bilgiye ulaşma, teknolojik araçları kullanma ve iletişim teknolojisi olmak üzere dört tane kod oluşturulmuştur. Katılımcılara dijital okuryazarlık becerisi dendiğinde ilk akıllarına gelen teknoloji olduğu görülmüştür. Dijital kavramı kişilere öncelikli olarak teknolojiyi çağrıştırdığı söylenebilir. Fakat bu beceri teknolojiyle eş değer tutulmasının yanı sıra bireylerin tam olarak hangi yetkinliklere sahip olmaları gerektiğini konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Çünkü oluşturulan kodlardan yola çıkarak bazı katılımcılar dijital okuryazarlık becerisi teknolojidir dediği görülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcılar ise teknoloji kavramını biraz genişleterek bu teknolojileri kullanabilmeye yatkınlık olarak ifade edildiği tespit edilmiştir. Bu yüzden bunu ifade eden bireylerin bir beceri olduğunun farkında olduğu fakat tam olarak ifade edemedikleri düşünülmektedir. Bazı katılımcılar bu kavramı sadece internet olarak düşündüğü görülmüştür. Bundan dolayı internet üzerinden istenilen bilgiye erişim olarak ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu bilgiye erişim sürecinde etkin bir şekilde o bilgiye nasıl erişebilecekleri konusunda bilgileri olmadığı düşünülmektedir. Son olarak katılımcılardan bazıları dijital okuryazarlık becerisini iletişim teknolojisi olduğunu söylemişlerdir. Genellikle teknolojik araçlarla iletişim kurmalarından dolayı bununla sınırlı olduğunu düşündükleri görülmüştür. Dijital okuryazarlık becerisi temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

“Günümüzde her şey teknoloji üzerinden ilerlediğinden dolayı araçların nasıl kullanıldığını bilmek gerekir.”

“Dijital okuryazarlık dendiğinde teknoloji aklıma geliyor.”

“Bu beceriyi düşündüğümde internetten bilgiye erişme istenilene istediğimiz yerden ulaşma olarak düşünüyorum.”

“Gündelik hayatımda iletişimimi genellikle teknoloji üzerinden telefonla, bilgisayarla yürütüyorum. O yüzden iletişim teknolojisi olarak düşünüyorum. O uygulamaları kullanabilme gibi.”

Araştırmanın ikinci alt araştırma sorusu “Bireyler dijital okuryazarlık becerisine neden sahip olmalıdır? sorusudur. Yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tema ve kodlar ortaya çıkmıştır. Bu veriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. *Yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin dijital okuryazar becerisine sahip olunmanın gerekliliğine ilişkin görüşleri*

Tema	Kodlar	Katılımcılar
	Çağa uyum	K1, K3, K4, K6, K7, K8
Gereklilik	Öğrenmeye yardımcı olma	K2, K5, K6
	Zamandan tasarruf	K4, K7, K8, K9
	Teknolojiyi kullanabilme	K1, K2, K5, K7, K8, K9
	Araştırma yapmaya yardımcı olma	K3, K8, K9

Tablo 3 ele alındığında çağa uyum, öğrenmeye yardımcı olma, zamandan tasarruf, teknolojiyi kullanabilme ve araştırma yapmaya yardımcı olma kodları gereklilik temasını oluşturmuştur. Birçok katılımcı bu beceriye sahip olunmasının gerekçesini çağa uyum sağlayabilme olarak ifade etmiştir. Teknolojinin her alanda etkin olması ve bu araçların kullanılmasından dolayı bunları kullanamayan kişilerin çağın gerisinde kaldıklarını düşündükleri söylenebilir. Bazı katılımcıların dijital okuryazarlık becerisini öğrenmeye yardımcı olma olarak ifade ettikleri görülmüştür. Pandemi sürecinde tüm eğitim öğretimin uzaktan eğitim olarak yapılması ve öğrenme süreçlerini teknoloji üzerinden tamamlamaları bu kodu oluşturduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte dijital okuryazarlık becerisinin yaşam boyu öğrenme becerisini de olumlu yönde desteklediği söylenebilir. Erişilmek istenen tüm bilgiye teknolojik araçlardan kolaylıkla erişilebilmesinden dolayı katılımcılar zamandan tasarruf sağladıklarını düşünüp bu beceriye sahip olmasının gerekçesi olarak görmektedir. Dijital okuryazarlık becerisi bireye teknolojiyi verimli bir şekilde kullanabilmesini sağlamasından dolayı katılımcıların çoğu da teknolojiyi kullanabilme olarak gerekliliğini vurgulamıştır. Katılımcıların bazıları araştırma yapmaya yardımcı olma olarak gerekçesini açıklamıştır. İnternet aracılığıyla zamandan ve mekândan bağımsız olarak ulaşılmak istenilen bilgiye araştırma imkânı tanınmasından dolayı bir gereklilik olarak düşünüldüğü söylenebilir. Gereklilik temasına ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

“Tabi ki gereklidir. Çünkü her alanda artık teknolojiyle karşılaşmaktayız. Dijital okuryazar becerisine sahip olmayan biri içinde bulunduğumuz çağa ayak uyduramaz.”

“Bu beceriye sahip olunmasının gerekli olduğunu düşünüyorum. Çünkü okulda olmadan da bir şeyi öğrenme istiyorsak teknoloji bizim öğrenmemize yardımcı olmaktadır.”

“Telefondan ya da bilgisayardan tek bir tıkla aradığımız şeyi bulabiliyoruz. Bu da bir şeyi ararken bize zamandan tasarruf sağlamış oluyor.”

“Dijital okuryazar olmamız teknolojiyi kullanmamızdır ve teknoloji şu an her yerde bu yüzden bunları kullanmayı öğrenmeliyiz.”

“Aklımıza takılan konularda ya da ödevlerimizde araştırma yapmamız gerekiyor. Dijital okuryazar olan biri teknolojiyi kullanır ve kolaylıkla araştırma yapabilir.”

Araştırmanın üçüncü alt araştırma sorusu “Eğitim-öğretim sürecinde alınmış olunan eğitimlerin dijital okuryazar becerisine katkısı nedir?” sorusudur. Yükseköğretimde öğrenim gören işitme engelli

öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tema ve kodlar ortaya çıkmıştır. Bu veriler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. *Eğitim-Öğretim sürecinde alınmış olunan eğitimlerin dijital okuryazar becerisine katkılarına ilişkin görüşleri*

Tema	Kodlar	Katılımcılar
Eğitimin yeri	Derslerde teknolojiyi kullanma	K1, K2, K5, K8, K9
	Olanakların yetersizliği	K2, K4
	Öğretmen yetkinliği	K4, K6, K7, K9
	İlgi eksikliği	K3, K6, K8
	Derse adapte edememe	K4, K5, K6, K7

Öğrenim süresince alınan eğitimin dijital okuryazar birey olmada etkili olup olmadığı ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Tablo 4 incelendiğinde eğitimin yeri temasına ait derslerde teknolojiyi kullanma, olanakların yetersizliği, öğretmenlerin yetkinliği, bireylerin ilgi eksikliği ve derse adapte edememe gibi beş tane kod oluşturulmuştur. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda derslerde öğretim elemanları genellikle sunum, video ve dijital materyaller kullanmaktadır. Bu süreçte öğrencilerin kullanılan araçların kullanımları hakkında bilgi edindikleri, nasıl kullanıldıkları ve ne işe yaradıklarını bildikleri söylenebilir. Fakat temalardan yola çıkılarak eğitim-öğretim hayatlarında bu konuda daha çok yaşanan sorunların ve sıkıntıların öne sürüldüğü görülmektedir. Bazı katılımcıların öğrenim gördükleri okulların imkân yetersizliğinden dolayı teknolojiyi etkin kullanımları olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Dijital okuryazarlık becerisi teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza giren bir kavram olmasından dolayı bu yetkinliğe sahip olan öğretmenlerin niteliği de niceliği de değişkenlik göstermektedir. Bundan dolayı öğretim sürecinde bu becerinin geliştirilmesinin öğretmenlerinde yetkinliğiyle ilişkili olduğu söylenebilir. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak öğretmenlerin yanı sıra öğrencilerinin de durumları dijital okuryazarlık becerisini etkilediği düşünülmektedir. Çünkü öğretmen teknolojiyi ne kadar da derslerine entegre etmeye çalışsa da öğrencinin ilgisi olmadığı takdirde bu becerinin geliştirilmediği söylenebilir. Son olarak teknoloji entegrasyonu her dersin kazanımıyla ilişkili olmadığı sürece teknolojinin öğrenim sürecine dahil edilemediği görülmüştür. Bundan dolayı da bu becerinin gelişmesinin yetersiz kaldığı söylenebilir. Eğitimin yeri temasına ilişkin örnek görüşlerine yer verilmiştir.

“Öğrenim hayatımda aldığım eğitimin dijital okuryazar becerimi kazanmam da çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Çünkü okuduğum okulda teknolojik açıdan imkanlar çok yeterli değil.”

“Öğretmenlerimiz teknolojiyi kullanarak öğretecekleri konuyu teknolojiyle nasıl anlatılabileceği konusunda tam hâkim olmadıklarını görüyorum. Bundan dolayı bazı öğretmenler bizi bu konuda geliştiremiyor.”

“Ben aldığım eğitimde birçok öğretmenin de kitap, tahta ve sunum tahta dışında bir şey kullandığını da çok şahit olmadım. Çoğu öğretmenimiz teknolojiyi dersine dahil etmiyor.”

“Düşünmüyorum. Birçok dersimizde teknoloji kullanılmıyor.”

“Derslerde kullanılsa bile ben birazda kişinin de bu becerinin geliştirilmesi konusunda etkili olduğunu düşünüyorum. Örneğin ben dijital okuryazarlık becerimi geliştirmek için çaba sarf ederken başka bir öğrenci hiçbir şey yapmayabiliyor. Bu birazda ilgi ile doğru orantılı diye düşünüyorum.”

TARTIŞMA ve SONUÇLAR

Çalışmanın sonucunda dijital okuryazarlık becerisi, gereklilik ve eğitimin yeri temalarına ulaşılmıştır. Dijital okuryazarlık temasında teknoloji, internetten bilgiye ulaşma teknolojik araçları kullanma ve iletişim becerisi; gereklilik temasında çağa uyum, öğrenmeye yardımcı olma, zamandan tasarruf, teknolojiyi kullanabilme ve araştırma yapmaya yardımcı olma; eğitimin yeri temasında ise derslerde teknolojiyi kullanma, olanakların yetersizliği, öğretmen yetkinliği, ilgi eksikliği ve derse adapte edememe kodları elde edilmiştir.

İşitme engelli öğrencilere kavram olarak dijital okuryazarlık becerisinin ne ifade ettiğini anlamaya yönelik yönlendirilen soruda daha çok internetten bilgiye erişme, iletişim teknolojisini kullanma yorumlarının ön plana çıktığı görülmüştür. Bu tema ve kodlara ulaşma sonucunda görülmüştür ki çalışmanın bu sorusunda farklı işitme düzeylerine sahip bireylerin bu kavrama ilişkin algılarında bir farklılık olmadığı benzer cevaplar verdiği söylenebilir. Buna iletişim kurma araçlarının kullanımı olarak da görülmektedir. Benzer sonuç literatürdeki başka çalışmalarda da görülmüştür (Kuru, 2019 ve Doğan, 2020). Bu çalışmaların hedef kitleleri öğretmen adayları ve üniversite öğrencileri olmasına rağmen benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Ayrıca bu çalışmada olduğu gibi Öksüz, Güven ve İci (2016)'nin çalışmasında dijital okuryazarlık kavramı teknoloji kavramıyla eşdeğer tutulduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmanın başka bir benzer sonucu ise bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilme becerisi olduğu görülmektedir. 21. Yüzyıl becerisi olarak geçen bu becerinin kavramının tüm boyutlarıyla işitme engelli öğrenciler tarafından bilinmediği söylenebilir.

İşitme engelli öğrencilerin dijital okuryazar becerisine sahip olmanın gerekliliğine ilişkin sonuçlara bakıldığında birçok katılımcı tarafından çağa uyum olarak ifade ettiği görülmektedir. MEB (2017) gelişen nesli hayata hazırlayacak olan bilgi, beceri ve tutumları kazandırarak başarılı, özgüvenli ve çapın gereklerine uygun bir toplum yetiştirilmesini vurgulamaktadır. Bununla birlikte pandemi sürecinin de etkili olmasından dolayı dijital okuryazarlık becerisinin öğrenmeye yardımcı olma, zamandan tasarruf, araştırma yapabilme gibi durumları ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu süreçte bilgi ve iletişim teknolojilerinin fazlasıyla kullanılması da farklı düzeylerde işitme kaybı olmasına rağmen bireyler bu becerinin gerekliliğinin farkında olduğu ifade edilebilir. Çünkü günümüzde üniversitelerde uzaktan eğitimin de gerekli görülmesi ve yeniden değer kazanmasıyla birlikte dijital araçların eğitim hayatında kullanımı önem kazanmıştır. Öğrencilerin dijital ortamlar aracılığıyla bilgiye erişebilmesi, bilgiyi kullanabilmesi ve dijital ortam aracılığıyla paylaşabilmesi hususunda yetkin olmaları beklenmektedir. Bundan dolayı öğrenen profiline bu beceriye sahip olması gerekmektedir.

Eğitim-öğretim sürecinde almış olduğunuz eğitim dijital okuryazar becerisine katkılarına ilişkin sonuçlarda eğitimin yeri derslerde teknoloji kullanımı, öğretmen yetkinliği ve derse teknolojiyi adapte edememe durumları gelmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda görülüyor ki dijital okuryazarlık becerisine sahip olmayan öğretim elemanlarının teknolojiyi nasıl kullanacakları konusunda yetkinliği olmadığı ve var olan teknolojileri derslerine nasıl entegre edeceklerini bilemedikleri söylenebilir. Fakat işitme engelli bireylerin buldukları öğrenme ortamlarından dolayı dijital okuryazarlık becerilerini geliştirme konusunda olumsuzlukların olduğu tespit edilmiştir. Bu olumsuzluklar işitme engeli düzeyi farketmeksizin katılımcılar tarafından ifade edildiği görülmüştür. Altan (2017) çalışmasında öğretim ortamlarının dijital araçlarla donatılmasının önemli olduğunu ama bu teknolojileri etkili ve verimli bir şekilde kullanabilecek öğretmenlerinde yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin yanı sıra öğrencilerinde buna ilgilerinin olması gerektiği ön plana çıkmaktadır. Kuru (2020) çalışmasında öğrencilerin kendi ilgileri dijital okuryazarlık becerilerinin gelişmesine etki ettiğini göstermektedir. Ayrıca işitme engelli öğrenciler dijital araçları okullarının olanakların yetersizliğinden dolayı bu beceriyi geliştiremediklerini görülmektedir.

Sonuç olarak, işitme engelli bireylerin dijital okuryazarlık becerisinin neyi ifade ettiği ve bireye hangi becerileri kazandırmak istediğine dair farkındalıklarının olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada dikkat çeken kısım eğitim-öğretim hayatlarında bu becerinin gerekliliklerinin farkındalar iken yaşanan zorlukların ortaya konulması olmuştur. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda;

- Öğrencilerinin eğitim-öğretim hayatında karşılaştıkları durumlardan yola çıkarak öğretim elemanlarının öğrencilerinde dijital okuryazarlık becerisi algısını oluşturmak ve kazandırmak için dijital okuryazarlık ile ilgili hizmet içi eğitimleri alması gerekmektedir.
- Teknolojik alt yapının ve maddi olanakların sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Altan, M. Z. (2017). Öğretmenlik mesleği bugünü ve geleceği, *Eğitim Bakış Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 13(41), 18-26.

- Belgin, E. ve Dalgıç G. (1996). *İşitme engelinin önlenmesi ve erken tanısında sağlık elemanlarına öneriler*. Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cole, E. B., ve Flexer, C. (2007). *Children with Hearing Loss–Developing Hearing and Talking*. Birth to Six. Plural Publishing.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2. Baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Doğan, D., ve Demirkan, Ö. (2021). Üniversite öğrencilerinin kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık algıları. *7. Uluslararası Sosyal Beşerî ve Eğitim Bilimleri Kongresi*, 13.
- Ekenci, M. (2014). Engelli bireylere ilişkin resmi veri toplama araçlarının ulusal düzeyde yaygınlık tahminlerinde kullanımı. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara
- Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93-106
- Gencer, M. (2019). Engellilik durumu ve engellilere yönelik toplumsal algı: kütahya örneği. kütahya dumlupınar üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. Wiley Computer Pub.
- Guba, E. G., ve Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(163-194), 105.
- Karasu, G., ve Uzuner, Y. (2018). İşitme engelli üniversite öğrencileriyle dengeli okuma yazma yaklaşımı ile gerçekleştirilen yazma çalışmalarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 199-232.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1). 44.
- Kuru, E. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık kavramına ilişkin görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 14(3).
- Martin, A. (2005). DigEulit – A European Framework for Digital Literacy: A Progress Report, *Journal of E-Literacy*, 2(2), 130–136.
- Martin, A. (2008). Digital Literacy and the Digital. *Digital literacies: Concepts, policies and practices*, 30(151), 1029-1055.
- MEB, (2017). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Mengi, A. (2019). Van İşitme Engelliler Derneği'nin temel sorun ve beklentileri açısından incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 19-40.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel Yayıncılık.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy?. *Computers and education*, 59(3), 1065-1078.
- Öksüz, Y., Güven Demir, E., ve İci, A. (2016). Öğretmenlerin dijital okuryazarlık kavramına ilişkin metaforlarının incelenmesi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 50(2), 387-396.
- Özürülüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) (1999). 1. Özürülüler Şurası: Çağdaş toplum, çağdaş yaşam ve özürülüler komisyon raporları ve genel kurul görüşmeleri. T.C. Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı.

Türnükü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 24(24), 543-559.

Wimmer, D.D. ve Dominick, J.R. (2000). *Mass Media Research: An Introduction*. Wadsworth Publishing Company.